

קובץ
הערות וביאורים

בלקו"ש, בנגלה ובחסידות

בחקותי
גליון לז' (רלו)

יצא לאור ע"י

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראַי עוועניו • ברוקלין, ניו יאָרק

שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים וארבע לבריאה

ת ו כ ן ה ע נ י נ י ם

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

- ג "והוי דן...זכות" מגלה כוחות הנעלמים שבנפשו (גליון).. ג
- ג אותו ואת בנו קאי על האם (גליון) .. ג
- ג קשר מאמר ואת האלף, לשינה בגלות (גליון) .. ג

ר מ ב ם

- ציונים ומפתחות לביאורי הרמב"ם שנתבארו בלקו"ש -
- ח"א - כג .. ד
- השמות בהנ"ל .. ו
- מקורות בדא"ח שנזכר בהם אודות הרמב"ם .. ט
- הערות על הרמב"ם ספר הי"ד הל' יסוה"ת .. יא
- כנ"ל .. כג
- איך אפשר לומר דאם כל העולם עוונות מרובים נשחת -
- כל העולם, אחרי הבטחת לא אוסיף וגו' .. כה
- ת"ת הוא כנגד כולם לפי שמביא לידי מעשה .. כו

נ ג ל ה

- אחר כוס ראשון בליל הסדר אינו מברך ברכה אחרונה -
- (גליון) .. יג
- בענין הנ"ל .. יג
- הערות ברמב"ם ס' ל"ד החזקה (גליון) .. טו
- אמירת י"ג אמצעיות בשבת .. טו

ש י ח ו ת

- העונש על המצרים הוא מחמת האות ולא מחמת הגזירה .. יט
- ב' התירוצים ד"ועבדום ועינו אותם" .. יט
- ידעיה ובחירה .. כז
- מאד"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם .. כת
- אצל הקב"ה אפ"י כשבא בדיבור יכול להשתנות .. כ
- תושב"כ הלינו חמשה חומשי תורה (ולא נ"ך) .. כ
- בחודש אילנה אילנות מלבלבין המאה גזית .. כב
- כוננת הרמב"ם במ"ש דמקודם ילמדו תושב"כ .. כה
- לימוד תורה עם תינוקות בשבת .. כט

ל ק ו ט ל ש י ח ו ת

א. בגליון העבר (לו (רלה)) אות א' העיר הת' ח.ש.ש. על מה שמבואר בלקו"ש אמור ש.ז. שע"י שמלמדים זכות על האדם העובר מגלים בו כוחות הנעלמים שיש לו, שיוכל לעמוד בנסיון, זהו תוכן השיחה בקיצור הנוגע לעניינינו.

והעיר הנ"ל, מסה"מ רנ"ט המבואר שם, בענין שע"י קריאה לאדם חכם או כיו"ב, מגלים חכמתו מההעלם אל הגילוי והיינו כנ"ל בשיחה.

אבל נ"ל שבשיחה יש חידוש יותר גדול, מהמבואר שם בסה"מ, כיון שהמשל של קריאת חכם המגלה חכמתו הוא דוקא כשהוא שומע ענין זה שמשבחים אותו.

אמנם בשיחה מדובר, שהלימוד זכות פועל על הנידון אף שלא שמע כלל, ע"ד המבואר בלה"ר שפועל על "השלישי" אף שלא נטל חלק בשיחה ולא שמע. ועיין עוד יותר בהערה 56.

* * *

בגליון הנ"ל אות ט"ז (ג) העיר הרב א.י.ב.ג. למה לא הוזכר בביאור פרש"י אותו ואת בנו וכו' את הרש"י בבראשית כ, יב. ד"ה אחותי בת אבי היא: וכת אב מותרת לכן נח שאין אבות לב"נ. דעפ"ז מכין הכן חמש למקרא דכן הוא לגבי שור שאף דידיעיןן בודאי שהוא אביו אינו נקרא אביו.

ואפשר לומר פשוט, מה שהבן נח לא מתייחס להאבא. הוא רק בנוגע לענין המדובר שמה בפש"מ אם מותרת מדין עריות או לא, אבל לא לענין אחר, משא"כ בעניינינו מצוות לא תעשה אותו ואת בנו מי אומר שבנו לא מתייחס לאביו.

להעיר גם ע"ד ההלכה באנציקלופדי' תלמודית ערך בן נח (ע' שנב) שאף שאין אב לגבי עריות, נקרא אב לגבי ירושה, ויחס (קנין עבד, ראה שם ערך אב).

שלמה הכהן טוויל

- תות"ל 770 -

ב. בגליון כז העיר הרב מ.י. על מ"ש בלקו"ש חכ"א הוספות יו"ד שבט במכתב ט"ו מ"ח תשל"ט "והרי לכם של ישראל ער הוא אפילו אצל אלו שישנים בגלותא (באיזה מדרגה של שינה שתהי' שהרי לא חילק הכתוב בזה, וק"ל).", ובהערה: "ראה ב"ר פ"ז", ה, ובמאמר הידוע (לא נדפס לע"ע) ד"ה ואת האלף ותשע"ה וגו'". דמאמר הנ"ל נדפס לע"ע בסה"מ פרשיות. ח"א פ' פקודי

ולכאורה לא מדובר שם על מדריגות בשינה, ולהעיר גם מ"כת"י דא"ח ישן (אינו ברור למי הוא) "המובא בלקו"ש ח"ב ע' 516 אות ז' שבזמן הבעש"ט היו ישראל במצב התעלפות כו'. וצ"ע למה לא צויין לזה בהערה.

ובגליון כח כתב הרב ש.ג.וו. דכת"י דא"ח ישן זה כבר נדפס במגדל עוז ע' שנז ואילך ושם מפורש שיש ד' מדריגות בשינה ועיי"ש מה שהאריך לתרץ.

ועיין בגליון לב (קלה) שכתב הת' י.י.א. שבכת"י א' נמצא מאמר זה ובראשו: "הנחה, מאמר אדמו"ר ליובאוויטץ לפני יחידי סגולה י"ט כסלו תרס"ג" ומשמע מהכת"י דעד עמ' שם הוא מהרש"ב ומעמ' שם קטע המתחלת "אך ע"ז יש להבין דבר מתוך דבר" הוא לחסיד א'.

אבל עיין בגליון לט (קמב) דמאריסטאון הערה ז' שלפי המובא במכתב פ"ק אדמו"ר שליט"א מכ"ט מ"ח תש"כ צ"ע ובירור אם לרשימה הנ"ל הכוונה דז"ל המכתב (בהנוגע לעניינינו): "הנאמר במאמר דא"ח (שלע"ע לא נתברר לי מי שאמרו או כתבו אף שכנראה יש בו גם ענינים מאדמו"ר הזקן) ד"ה ואת האלף ותשע"ה המשל שדורותינו הם בגדר התעלפות עמוקה ביותר (ולכן לחשו לבנ"י השם כאזנם, ביאת הבעש"ט ששמו ישראל) וההתעלפות גם הצד הטוב בה כי באם היתה איזה הכרה לא ה' אפשרי לסכול הצער וכו' וד"ל" עכ"ל.

נמצא דלפי מ"ש בהמכתב הרי"ז "מאמר דא"ח ד"ה ואת האלף ותשע"ה" ולא הרשימה הנדפסת במגדל עוז. וממילא עדיין אינו ברור אם היא לרבי או לחסיד.

ולפי"ז אולי אפ"ל שלמאמר זה כיון כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה, ועפי"ז יתורצו ב' הקושיות, ועדיין צ"ע,

יוסף יצחק קעלער

- תלמיד בישיבה -

ר מ ב ם

ג. המשך ל"ציונים ומפתחות" לכיאורי כ"ק אדמו"ר שליט"א על שיעורי הרמב"ם הנלמדים לשבוע הבע"ל שנערך ע"י הת' יהודא שי' שם-טוב.

הלכות קריאת שמע

פרק ד הלכה א: "נשים... פטורים מקריאת שמע": לקו"ש ח"א ע' 112 - מזה מובן שק"ש שייך לכוחות פנימיים.

הלכות תפלה

הכותרת: ... לעבוד את ה'... בתפלה":

פרק א הלכה א-ב: "...איזהו עבודה שבלב זו תפלה... חיוב המצוה... שיהא אדם מתחנן ומתפלל כל היום...": לקו"ש חכ"ב ע' 116 - שייכות תפלה לעבודה שבלב ע"פ נגלה. (וראה לקו"ש אלול תשמ"ג ע' 9).

הלכה א: "מצות עשה להתפלל בכל יום": לקו"ש חכ"א ע' 111 - חיוב נשים בזה (תלוי במחלוקת רמב"ם ורמב"ן); לקו"ש חכ"ג ע' 49 - אע"פ שחיוב עכאו"א, מ"מ זקוקים לתפילת משה.

הלכה ב: "מגיד שבחיו... ואחר כך שואל צרכים... בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודי' לה' על הטובה...": לקו"ש ח"ה ע' 425 - ב' ענינים בתפלה. (א, על ע' חסרון. ב, שבח והודי' ועד"ז בתשובה); לקו"ש חכ"ב ע' 117 - עיקר התפלה - בקשת צרכיו.

הלכה ו: "...התקינו... תפלה... בלילה שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעכלין ואוכלין... ואין תפלת ערבית חובה": לקו"ש ויצא ש.ז. ע' 8 - דיוק הלשונות. (וראה לקו"ש חכ"ח ע' 353 - בנוגע ע' הרשות בתפילת ערבית.

פרק ד הלכה א: "חמשה דברים מעכבין... וכוונת הלב": לקו"ש חט"ז ע' 194 - לכאורה הי' צריך להתחיל התפלה עם התפלות שכוונתם מעכבות.

פרק ה הלכה ה: "ומתפלל הוא ולולב בידו... מצות היום": לקו"ש חכ"ט ע' 221, ע' 353.

הלכה ו: "חלונות... כנגד ירושלים": לקו"ש חכ"ד ע' 128 - טעם בזה.

פרק ו הלכה ח: "העוסק בצרכי רבים פעוסק בדברי תורה": לקו"ש ח"כ ע' 248.

פרק ז הלכה י: (בנוגע לחיוב דברכת התורה - ראה לקו"ש חכ"ד פ' שופטים שיחה ב' ופ' ואתחנן שיחה א.)

פרק ח הלכה ד: "וכיצד היא תפלת הציבור... אחד מתפלל... והכל שומעים": לקו"ש אלול תשמ"ג ע' 3 - גדר של הש"צ, וצ"ע בשיטת הרמב"ם.

פרק ט הלכה ז: "מי שאמר בתחנונים וכו'": לקו"ש חכ"ט ע' 201 - דיוק הלשון.

פרק י"ג הלכה א: "המנהג הפשוט שמסלימין את התורה בשנה אחת... ויש... בשלש שנים ואינו מנהג פשוט": (ראה

"משיחות" אחש"פ וכו' שזה ג"כ בנוגע ללימוד משנה תורה - הרמב"ם; לקו"ש חט"ו ע' 425 - בנוגע חילוקי הסדרות לב' שיטות אלו.

הלכה ב: "המנהג הפשוט שיהו קוראין במדבר סיני קודם עזרת": לקו"ש ח"ח ע' 18 - דיוק הלשון.

הלכה ה: "... אבל בפרשת האזינו קורא הראשון עד וכו'": לקו"ש האזינו תשמ"ג ע' 4 - ביאור בסדר זה.

הלכה ח: "ובשמיני": לקו"ש ח"ט ע' 227 - טעם קריאת השם שמיני.

הלכה יב: "ולמחר קוראין וזאת הברכה": לקו"ש ח"ט ע' 237, לקו"ש ח"י"ד ע' 156, ע' 164 - ע"פ מ"ש הרמב"ם בה"ח שקריאת התורה במועדות הוא "ענין המועד" - צ"ל קשר של קריאת זאת הברכה בשמע"צ; לקו"ש ח"ט ע' 225 - דיוק לשון ולמחר. בנוגע ל"ט שני של גליות.

הלכה כב: "ואתה תצוה": לקו"ש חט"ז ע' 342 - דיוק לשון ו"אתה".

הלכות תפילין ומזוזה וס"ת

הכותרת "לקובע מזוזה": לקו"ש ח"י"ז ע' 188 - לקובע ולא לעשות.

* * *

הננו מביאים בזה השמטות למפתח ללקו"ש על הרמב"ם שנדפסו עד עתה בקובצים שעברו שנערך ע"י הת' הנ"ל.

הקדמה

"אז לא אבוש בהביטי על כל מצוותיך": התוועדות ש"פ אמור ש.ז. שיחה ב.

"כל המצוות שניתנו בפ"י ניתנו... זו... תושבע"פ": יגדיל"ת (ירושלים) גליון ב (כו) - שינוי דרשה זו מכמו שכתוב בגמ'.

"לפי שאדם קורא בתורה... ואח"כ קורא בזה" והשגת הראב"ד: התוועדות חגה"ש תשל"ז - מחלוקת א' בענין הלכות בטעמיהן או לא.

מנין המצוות

מצוה עשה א: "... לידע...": לקו"ש דברים תשמ"ב ע' 7 - נוסף על להאמין.

מצות עשה יט: "לברך אחר המזון": לקו"ש עקב תשמ"א

ע' 2-3 - משא"כ בספהמ"צ.

מצות עשה עג: "להתודות: לפני הוי' מכל חטא": לקו"ב
לתניא (ח"ב) ע' מב - למה לא הזכיר ע' עזיבת החטא (שלשיתו
זהו חלק מהמצוה).

מצות ל"ת חצר: "לא תשים דמים בביתך": לקו"ש ח"ב ע'
385 - אף שפסוק זה הוא טעם (לכאורה) על מצות מעקה מ"מ
היא מצוה לעצמה.

מנין המצוות על סדר הלכות: "משיחות" אחש"פ ש.ז. -
צ"ע למה לא מנה גם מספר הפרקים וכו'.

ספר המדע

"משוך חסדיך לידועיך וצדקתך לישרי לב": התוועדות
פ' אמור ש.ז. שיחה ב', אודות הפסוקים שבתחילת הספרים
ביאור בפסוק זה.

הלכות יסודי התורה

ד' פרקים הראשונים: התוועדות פ' אמור ש.ז. שיחה ג' -
בפרקים אלו בהכנה לשאר ספרי היד, אף שהרמב"ם בעצמו כותב
אסור לטייל בפרדס...

פרק א הלכה א: "שיש שם מצוי האשון": התוועדות י"א
ניסן תשמ"ב שיחה ז' - דיוק לשון ראשון ולא אחד.

ריש פרק ד: ד' יסודות: לקו"ש וארא ש.ז. - לכאורה
בספר יצירה הוזכר רק ג' יסודות.

התוועדות אחש"פ תשמ"ב שיחה ו - תי' להמלעיגים על
הרמב"ם אודות ד' יסודות (בכל יסוד עצמה יכול להיות כמה
חלקים).

פרק ה הלכה ה: "...יהרגו כולם ואל ימסרו נפש אחת
מישראל": לקו"ש ח"י"ח ע' 114 - אף שצבור מכריע היחיד א"פ
לבטל מציאות היחיד.

פרק ו הלכה ב: גדר דשם אהי' לדעת הרמב"ם - לקו"ש
יתרו ש.ז. ע' 3 ואילך.

הלכה ג: "...אלקיך...אלקיכם וכיוצא בהן אינן במחקים":
התוועדות אחש"פ ש.ז. בההדרן - ביאור בזה.

פרק ז: - ביאור ענין הנבואה - לקו"ש ח"כ ע' 95 ואילך.

הלכות דיעות

פרק ב הלכה ג: "בשמתא מאן דאית בל'...אפיל' מקצת":

לקו"ש חכ"ב ע' 162 - א) לתווך עם המבואר בכ"מ שצ"ל עכ"פ שמינית שבשמינית של גאווה. ב) שינוי מלשוננו של אדמוה"ז "עד קצה האחרון"; וראה התועדות שבת פ' במדבר תשמ"ב שיחה ג.

פרק ב הלכה ד: "וכן בדברי תורה... יהיו דברי בני אדם מעטים": לקו"ש אמור ש.ז. ע' 2 - אין סתירה למ"ש הרמב"ם בפ' המשניות שצריכים להרבות בדברי תורה.

פרק ה (הלכה ז) - פרק ו (הלכה ג) - לקו"ש אמור ש.ז. ע' 4 - חילוק דין דמספר בשבחו של מקום אצל תלמיד חכם ושאר בני"א.

פרק ז הלכה ד: "וכל המספר... בפני שונאינו": לקו"ש ח"ז ע' 492 - מקור של הרמב"ם.

הלכות תלמוד תורה: ביאור בהתחלה של הרמב"ם בדינים אלו: לקו"ש ח"ט ע' 38 - טעם התחלה עם החיוב ללמד בנו - ולא בנוגע לימוד עם עצמו - חילוק תומ"צ; התועדות ש"פ שמות מבה"ח שבת תשמ"ג שיחה ג - מתחיל תחילה עם אלו הפטורים ואח"כ עם אלו המחוייבים.

פרק א הלכה א: "כל איש מישראל חייב בת"ת": חידושים וביאורים בש"ס - גדר חיוב נשים בת"ת.

פרק א הלכה ב: בכס"מ: לקו"ש ח"כ ע' 48 אם יש חיוב לשכור מלמד גם לבן בן בנו.

הלכות עכו"ם

פרק א הלכה א: "בלימי אנוש טעו... ולחלוק להם כבוד": לקו"ש ח"א ע' 183 - טעם הטעות. חילוק על חלוקת כבוד לאב ואם לחלוקת כבוד לכוכבים ומזלות.

פרק ב הלכה ט: לקו"ש ח"ז ע' 164.

פרק ה הלכה יא: "וכל עבודת כוכבים הכתובה בכתבי הקודש מותר": לקו"ש חכ"ג ע' 163 - חילוק דעת הרמב"ם וטושו"ע יו"ד סי' רמ"ז בענין זה.

פרק יא הלכה טז: "והדברים האלו כולם דברי שקר וכזב": התועדות ש"פ כל תשא ש.ז. שיחה ב - מחלוקת הרמב"ם ופוסקים בנוגע הממשות של כישוף בזמן הזה ובמ"ת.

הלכות תשובה

פרק ג הלכה ז-ח: "...וכן העובד כוכב או מזל... אפיקורסין": לקו"ש ח"ח ע' 303 - הסדר בזה.

ה. בגליון הקודם בדפסה רשימת מקומות בדא"ח שנזכר בהם אודות הרמב"ם. ולהעיר עוד מקומות

(א) תורת חיים שמות ע' כא, (ובתחלת אלף הששי היו הרמב"ן ורשב"א ורא"ש אחר הרמב"ם ובע"ת הראשונים)

(ב) דרך חיים ע' 25 (ואפשר להליץ בזה על הקוראים תגר על הרמב"ם בענין השגחה האלקי' שהסכים לומר שלחלק יצא שהוא רק על מין האדם ולא על דצ"ח דכוונתו).

(ג) שער תשובה ע' ה.ב. מביא ע"ד השמדות שהיו בזמן רש"י והרמב"ם משנת תתנ"ו עד גירוש פורטגאל בזמן רנ"ב עד שבא זמנו של האר"י ז"ל וכו'.

(ד) ע"י באגרות קדש הוד כ"ק אדמו"ר הצ"צ ע' שמ"ז ואילך בענין למוד הרמב"ם הצעה שהי' אז כו', וע"ש בע' ש"נ ואילך בענין הצעתם להעתקת הרמב"ם בלשון אשכנז.

(ה) תורת שלום ע' 58 וז"ל כי הנה ידוע שהרמב"ם בשכל הזך גם בשכל אנושי השיג בעולם היצ'י' בלי שום שמות, במקום אשר עלו הד' שנכנסו לפרד"ס בשמות הקדושים עלה הוא בשכלו הזך אף כי הי' שכל אנושי,

(ו) סה"מ תרס"ט ע' קכ"ח אך בחכ' אתברירו דחכ' דקדושה מחכמות חיצוניות שיוכללו בקדושה וכמ"ש בסש"ב שהרמב"ם ורמב"ן ז"ל שעסקו בהם לשם שמים גו'. כמו תכונה לקדוש החדש וכמ"ש כי היא חכמתכם ובנתכם לעיני העמים לחשוב תקופות ומולדות כו', שע"ז מברר חכמת התכונה כו'.

(ז) סה"מ עזר"ת ע' נ"ב (וזהו סיבת הדבר דכל העוסקי' במושכלות בלמודים חיצוניות הטבעיים ע"פ הרוב המדות שלהם נמשכים אחר החומריות דלכאו' מה יש להם שייכות זל"ז, אך זהו מפני ששכליים אלו הן הנוגה וע"כ גם המדות הן מנוגה כו' וצה"ג שעסקו בזה כמו הרמב"ם והרמב"ן הרי הי' זה לש"ש נהי' בדרך בירור כו' וכמ"ש בסש"ב).

(ח) לקוטי שיחות חלק כ' ע' 594

לכתבן בסיום מכתבו ע"ד הרמב"ם ותפמת הקבלה אשר לא למדה.

כן הוא בשער הגלגולים הקדמה ל"ו, ומוהר"ש אלקבץ בפירוש לשיר השירים וראה ג"כ שם הגדולים להחל"א מערכת רמב"ם, ומעולם הי' קשה לי מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר כ"ק אדמו"ר אביו זקנו (בן אדמו"ר הצ"צ) אמר, שקבלה לו רבי מפי רבי עד מורנו הבעש"ט, שהרמב"ם הי' מקובל גדול, וזה שהי' נזהר שלא לגלות זה אפילו ברמיזה (כפירוש רש"י ז"ל) מפני שהי' אז זמן מסוכן לגולת עניני קבלה אפילו ברמיזה.

ואולי יש לתרץ האמור, שבא לזה בסוף ימיו, ובבחי' עיבור (ובזה חלוק מהרמב"ן) והרי בכ"מ מובא שבסוף ימיו עסק הרמב"ם בקבלה: מגדול עוז ה' ליסוה"ת פ"א ופ"ב, שו"ת מהר"ם אלשקר סי' קי"ז, עבודה הקדש ח"ב פ"ג, הלבוש בלבוש פנת יקרת ח"א פנ"ג, וראה שומר אמונים ויכוח א' ס"ק יג', פי' הר"מ-בוטריל לספר יצירה פ"ד מ"ג.

(ט) משיחות בדבר לימוד ספר הרמב"ם שנה זו הערה 1-4-

ז"ל 1) "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום" (דסה"ד ד"א תתקכ"ז. מספר יוחסין מאמר ד(דורות האחרונים)

וי"ל הדיוק בזמן הולדתו (דבר שלא מצינו בשאר גדולי ישראל), שזהו בהתאם לתכלית הדיוק דהרמב"ם (בספרו יד החזקה) יותר משאר הפוסקים לפניו ולאחריו, - ולהעיר משבת (ל, סע"א) "כמלא נימא, ב"ב ט"ז ב) מקדים רגע כו'.

4) וי"ל; כשם ש"אנא נפשי כתבית יהבית" (שבת קה, א - בגירסת הע"י), שהקב"ה "הכניס" את עצמותו (כביכול) בתורה (ראה לקו"ת שלח מד, סע"ד. אוה"ת יתרו ע' תתקא ואילך), ולכן, ע"י לימוד התורה "אותי אתם לוקחים" (ויק"ר פ"ח, יב. וראה זח"ב קחז, א. שם קמ, ב) - הרי כן הוא בצדיקים ש"דומין לבוראן" (ב"ר פס"ז, כ. ובכ"מ), שהרמב"ם "הכניס" את עצמותו (נפשו) בספרו. ונמצא שע"י לימוד ספרו - מתאחדים עם עצמות הרמב"ם (לא רק עם שכלו - כדלקמן ס"ב).

י) שיחות קדש תש"י שיחת כל מנ"א ע' ע"ו וז"ל אויף קבלה

איז דאך געווען גאר גוואלדיקע זעהרות, בזמן הרמב"ם כמבואר בשיחות ואח"כ בזמן האריז"ל שהצריכו כמה הקדמות ללימוד הקבלה אמרית יה"ר. אפי" הבעש"ט לא רצה שילמדו קבלה מי שאינו יודע לפשיט שמא יגשימו כמובא מהצ"צ (בסהמ"צ ~~עצמות התפלה ספ"ב~~) וידוע ג"כ הסיפור מהקפידה על הה"מ שהצילו אדמוה"ז (התמים ח"ב ע' מט) אבל אדמוה"ז והבאים אחריו האבן געגאסן, אבל בכ"ז ה' כמה הכנות כנ"ל, ובפרט כאשר יתבונן במצבו אליבא דנפשי' קען ער דאך טראכטן בא שיד:

יא) שיחות קדש תש"א שיחת אדר"ה בתחלתו וז"ל והענין

בזה הוא כי אמיתית הטעם בזה הוא עפ"י קבלה כמושיל"ת ולהיות שבזמן הרמב"ם ה' זמן סכנה לגלות עניני קבלה אף ברמז - כמבואר בשיחות כ"ק מזו"ח אדמו"ר הכ"מ, (ספר השיחות קיץ ה' ה'ת"ש ע' 41) שהרמב"ם ה' מקובל ומה שלא גילה עניני קבלה אפי' ברמז כמו רש"י לפי שבזמנו ה' סכנה לגלות עניני קבלה אפי' ברמז - ולכן גם בענין זה לא גילה אמיתית הטעם וכתב טעם קלוש.

יב) שיחות קדוש תשי"ב ע' קכ וז"ל רמב"ם איז פראן א סאך עניני קבלה, נאר מפני הסברה ואס יעמולט איז געווען, האט ער ניט געשריבען בפירוש, און די רביים בכל דור ודור, זיינען מגלה די עניני קבלה וואס עס געפינט זיך אין רמב"ם - שוב ראיתי שהמובא לעיל מס' תו"ש ע' 58 נעתק ג"כ בהרשימה דגליון הקודם

אברהם ישעי' הולצברג

- תלמיד בישיבה -

ו. כמה הערות על הרמב"ם ספר ה"י"ד:
א) הלכות יסוה"ת פ"ה הלכה ד' - כל מי שבאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי"ז מתחייב בנפשו, ע"כ. צ"ע הרי כבר אמרו לעיל ה"א וז"ל: ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

ויש לדקדק דבה"א כתוב "ואם מת וכו'" ובה"ה כתוב "ואם נהרג", ואולי בזה תלוי החילוק וצ"ע.

ב) שם, פ"ו הלכה ח': אבל אפיקורס ישראל שכתב ס"ת שורפין אותו, מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם... אבל עכו"ם... גונזין אותו, ע"כ.

ולבאורה מהו החילוק בין אפיקורס לעכו"ם הא לכאורה, העכו"ם ג"כ לא נתכוון לקדושת השם?

ובכס"מ מציין למס' גיטין דף מ"ה ע"ב ושם איתא ס"ת שכתבו עכו"ם תני חדא ישרף ותני חדא יגנוז ותני אחד קורין בו, ומסיים הגמ' דגונזין דכל שיטנו בקשירה ישנו בכתיבה והואיל ועכו"ם אינו חייב בקשירה אינו יכול לכתוב. ורש"י כותב שם ד"ה ואמרי לה קורים כתב דזהו ע"פ שמא לא כתבו ואת"ל כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עכו"ם, עכ"ל (תוס' פליגי וכותב ד"ה קורין - דאיכא למיתלי טפי שישראל כתבו דאין דרך עכו"ם לכתוב, ע"ל"ש). משמע דסתם עכו"ם לאו דוקא מחשבתו לעכו"ם.

אבל אפיקורס שאני דעיין לקמן הל' עכו"ם פ"ה ה"ה ומחשבה של אפיקורס הוא לעכו"ם, רואין שאפיקורס הוא יותר גרוע.

ועי' לקו"ש ח"ח עמוד 303 וזלה"ק: וכידוע דכופר גמור - גרוע מעווע"ז (ומציין לרמב"ם הל' תשובה פ"ד הל"ז).

ע"ש). ע"כ.

ג) ה'ל' ת"ת פ"ה ה"ד - מתחיל וז"ל: וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה הרי"ז רשע וכו', ע"כ. ואח"כ כותב וז"ל: וכן חכם שהגיע להוראה וכו' ע"כ. ואח"כ חוזר וז"ל: אלו התלמידים הקטנים שלא הרבו תורה כראוי וכו'. ע"כ.

ולכאורה הסדר אינו מובן דהו"ל לסיים בהדינים השייכים לתלמיד שלא הגיע להוראה ואח"כ לכתוב הדין של חכם שהגיע להוראה ואינו מורה. וצ"ע.

ד) שם. הלכה ה'. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו ע"כ. כבר כתבו לעיל פ"ד סוף ה"ג וצ"ע.

ה) פ"ו ה"ג, אין ראוי לחכם שיטריח את העם... כדי שיעמדו וכו' ע"כ. ואח"כ כותב וז"ל: והחכמים היו מקיפין והולכין בדרך חיצונה שאין מכיריהן מצויין שם כדי שלא יטריחום, עכ"ל.

ולכאורה יש כאן כפילת דברים דבתחילה כותב אין ראוי וכו' ואח"כ כותב שכן עשו בפועל. ולמה צריך לכתוב שכן עשו בפועל,

ויש לומר דחלק הראשון של ההלכה מיירי שלא יכוין להטריח את העם לעמוד דהיינו שעבר לפניהם רק לכוונה זו להדריכם בכבוד ת"ח. וזה אינו ראוי שתם להטריחם, ואח"כ מוסיף שהחכמים אפילו בזמן שהיו צריכים לילך היו מקיפין והולכין בדרך חיצונה שלא להטריח מכיריהן.

ו) שם הלכה י"ג - וחכמים גדולים היו משתבחין במעשיהם הנאים ואומרים שמעולם לא נידו אדם וכו'.

ולהעיר מלעיל ה"א וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות ת"ח.

ה'ל' ע"ז פרק ב' ה"ב - ומחשבה של אפיקורס לעבדות כוכבים. י"ל שבא להשמיענו למה מכניס דין אפיקורס לה' ע"ז.

ולהעיר מלקמן ה'ל' ו' וז"ל: ומפני זה כללתי דין המגדף בהל' עכו"ם עכ"ל. דהיינו שצריך לתת טעם למה כלל דינים אלו בהל' עכו"ם.

הרב משה אהרן צבי ווייס
- ברוקלין נ.י. -

נ ג ל ה

ז. בגליון לו סליב שואל הת' ש.ז.א. בשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"י, למה אינו מסתפק בטעם הא' שאין לברך ברכה אחרונה על הכוס הראשון (מד' הכוסות) משום שהקידוש הוא מצרכי הסעודה ונפטר בבהמ"ז, אלא מביא טעם נוסף שהוא נפטר בברכה אחרונה של כוס ד', ולכאורה הטעם הא' מספיק.

ונראה לומר בדא"פ, דהנה כוס הראשון, נוסף לזה שהוא כוס של קידוש הוא גם מצוה בפ"ע (בתור א' מהד' כוסות) ולכן אפשר שמחמת פרט זה אינו נפטר בבהמ"ז, ולכן מגסיף אדה"ז גם טעם הב', ובאמת יש למצוא מקור ליסוד זה בשו"ע לקמן, סתע"ד ס"ב, לגבי ברכה ראשונה. עי"ש. ולכאורה הוא פשוט.

.מ.א.

- ברוקלין נ.י. -

ח. בגליון הקודם (לו) אות ט' הקשה מ.א. ברמב"ם הל' דיעות ספ"ג שלא יחשוב האדם "שיהיו לו בנים עושין מלאכתם ועמלין לצרכיו "אלא שיהי' חכם וגדול בישראל".

והקשה הנ"ל מדוע לא נקט דבר פשוט יותר שיהי' לו בן ועי"ז יקיים מצות פו"ר. ומתוך עי"ש.

ולא הבנתי קושיתו מעיקרא, וכי בקיום תרי"ג מצוות עסקינן? הרי המדובר הוא בהל' דעות שכשמו כן הוא דברים של רשות שיכול האדם לברור לעצמו בדעותיו באחת משתי קצוות או בדרך המצווה בסגנון אחר "השקפות" וזה - כמובן - חוץ מדברי תורה ותרי"ג מצוות.

ופוק חזי מה שכתב הרמב"ם בעצמו בריש הל' דעות

"דעות הרבה יש לכל או"א וזו משונה מזו וכו' ע"ש, והרי בנוגע למצוות מובן שצ"ל לכולם בשוה, ופשוט,

* * *

שם אות י"ב הקשה הת' ש.ז.א. בשו"ע אדה"ז סלי' תע"ג

סע"י, בהא דאחר כוס ראשון לא יברך ברכה אחרונה "לפי שהכוס של קידוש הוא מצרכי הסעודה... ונפטרים בבהמ"ז שלאחר הסעודה... ועוד שהוא נפטר בברכה אחרונה שיברך אחר כוס רביעי ע"כ.

והקשה הנ"ל מה צריך לטעם הב' "שהוא נפטר בברכה

אחרונה שאחרי כוס רביעי הרי מוכח בסדר ברה"נ ובשו"ע

אדה"ז ס' קע"ו שברהמ"ז פוטרת יין לברכה אחרונה, ואין לומר שמצריך אדה"ז ברכה אחרונה לצאת גם להדעת הסוברים שהגדה הוי הפסק וכו' דאם ההגדה הוי הפסק ולא יוצא בברהמ"ז כ"ש שעד ברכה אחרונה שלאחר ברהמ"ז הוי הפסק גדול יותר ע"כ.

ולכאורה עדיפא מינ'ל הוה לי' להקשות, דלכאורה אדה"ז סותר עצמו מינ'ל ובי' שהרי ממנ"פ אי מספיק ברהמ"ז לפטור כוס ראשון (ושני) א"כ למה צריכים הברכה אחרונה שלאחר כוס ד' לפוטרים – בכלל – די להם בברהמ"ז.

וקושי' זו הוא אפ"ל אי נימא דההגדה הוי הפסק, אלא י"ל דאדה"ז בא להשמיענו גדרו של ארבע כוסות ובהקדים:

דהנה ידוע מחלוקת תוס' והר"ן בערבי פסחים בהא דשתאן בב"א דידי כוסות לא יצא אי הוי החסרון משום דצריך אמירה מיוחדת על הכוס (קידוש, הלל, וכו') וזהו שיטת הר"ן או דצריך רק הפסק באיזה דבר להראות על חירות וכו' וזה שיטת התוס'.

ומוכח מכ"מ בשו"ע אדה"ז דסב"ל כהר"ן דעיקר תקנת ד' כוסות הוא על האמירה על' ס' תע"ב סעי' כ"ח דמי שאין לו יין אע"פ שבשבתות השנה יותר טוב לקדש על הפת, בלילי פסח אי אפשר לקדש על הפת שהרי חייב בארבע כוסות והראשון הוא כוס של קידוש ע"כ ואי נימא דסב"ל לאדה"ז דהעיקר הוא ההפסק הרי יכול לקדש על הפת ואח"כ לשתות כוס מחמר מדינה לכוס ראשון אלא מוכח דסב"ל לאדה"ז דהעיקר הוא האמירה, כהר"ן.

ומעתה יש לבאר הא דכתב אדה"ז כאן ס' תע"ג סעי' י' ובהקדים עוד נקודה:

בח'ל' הגרי"ז על הרמב"ם הל' חו"מ פ"ז הל"ט מבאר דבארבע כוסות יש שני דגלים (א) דין שתלית ד' כוסות, (ב) דין כוסות של ברכה, ע"ש.

דהיינו בכוס ראשון (של קידוש) יש שני ענינים.

(א) חיוב לשתות כוס ראשון דרך חירות. (ב) לקדש היגום.

והסברנו לעיל ששיטת אדה"ז הוא שכוס ראשון צ"ל דוקא שייך ל'קידוש היגום' והנה מצד דין ב' בהכוס דהיינו כוס של ברכה מספיק שברהמ"ז יפטרו דהרי הוא ככל שבתות השנה וכדמבאר בשו"ע ס' קע"ו כנ"ל.

אבל צד השני שבכוס והוא, מה שהוא כוס ראשון מארבע כוסות שהם גדר א' הרי מכיון שהם גדר אחד אין דעתו שיגמור עד שתלית כוס האחרון שהוא כוס ד', ואפ"ל ברהמ"ז

אינה מפסקת וכמבואר בשו"ע אדה"ז סי' תע"ב סעי' ג' ע"ש.

וזוהו דיוק לשונו זההב כאן סי' תע"ג סעי' י' וזלה"ק:
לפי שהכוס של קידוש הוא מצרכי הסעודה והרי הוא כדברים
הבאים מחמת הסעודה (דהיינו כוס של ברכה, והוא מצד
האמירה כדלעיל, שהוא צד שני שאמרנו) שא"צ ברכה לאחריהם
לפי שהם טפלים להסעודה ונפטרים בבהמ"ז שלאחר הסעודה,
ועוד שהוא נפטרים בברכה אחרונה שיברך אחר כוס רביעי עכ"ל,
(שהוא גמר שתיית ד' כוסות שהם גדר א' וכדלעיל).

הרב משה אהרן צבי ווייס

- ברוקלין נ.י. -

ח. בשו"ע אדה"ז סי' רסח, סעי' ב' מביא שם: אם טעה
והתחיל ברכות אמצעיות של חול אם נזכר באמצע ברכה צריך
לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של שבת בין
שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא חונן הדעת
ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול וכן ביו"ט לפי שמן
הדין היה ראוי לתקן גם בשבת ויו"ט כל ברכות האמצעיות
כמו בחול ולהזכיר קדושת היום בעבוד' כמו בר"ח נחש"מ אלא
מפני כבוד שבת ויו"ט לא הטריחוהו חכמים ותיקנו ברכה אחת
אמצעיות לקדושת היום א"כ זה שהתחיל ברכות אמצעיות של
חול יש לו לגמור אותה ברכה שהתחיל כיון שהיא ראויה
לאומרה עתה מן הדין עכ"ל שם.

ולכאורה זהו סתירה למ"ש אדה"ז בסימן רצד סעי' א'
כשתקנו אנשי כנה"ג לישראל נוסח הברכו' ותפלו' נקידושי'
והבדלות תקנו הבדלה בתפלה בלבדה ולא על הכוס לפי שכשעלו
מן הגולה היו דוחקים בעניו' ולא היה ספק בידי כולם לקנו'
יין להבדל' ותקנוה בברכות חונן הדעת מפני שההבדלה שאדם
יודע להבדיל בין קודש לחול חכמה היא לו לפיכך קבענה
בברכת חכמה ועוד מפני שאסור לתבוע צרכיו במ"ש קודם הבדלה
כמו שאסור בשבת עצמו לפיכך קבעוה חכמים קודם שאלת צרכיו
שבברכת אמצעיות, עכ"ל. משמע מכאן דבשבת אסור להתפלל ברכות
אמצעיות עד שיבדיל?

אמנם באמת יש לחלק דיש בכלל נפקא מינה בין ברכות
האמצעיות ושאלת צרכיו דברכות אמצעיות ענינו הוא כמו שהביא
בסי' קי"ב ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים תקנו י"ח ברכות על
הסדר וכו' משא"כ שאלת צרכיו הוא ענין אחר דאם הוא חולה
מבקש בברכת רפאנו או לפרנסה מבקש בברכת השנים כמו שהביא
בפירוש בסי' קי"ט ושאלת צרכיו אסור בשבת משא"כ מן הדין
ברכות האמצעיות היה צריכין לומר גם בשבת אלא לא הטריחוהו
וגם מפני חשד דיבקש בשבת כו' וזהו באמת לשונו בסי' קי"ב.

ג' ראשונות להסדיר שבחו של מקום תחלה כעבד שמסדר שבחו של רבו תחלה ואח"כ מבקש פרס מרבו וג' אחרונות הן כעבד שקיבל פרס מרבו ונפטר והולך לו וי"ג האמצעיות בקשת פרס לפיכך אם רצה היחיד לשלול צרכיו בברכות האמצעיות רשאי וכו', משמע מזה דשאלת צרכיו יכול לשאול בברכות האמצעיות והם ב' ענינים נפרדים ולפי"ז מובן הלשון בסי' רצ"ד מפני שאסור לתבוע צרכיו במ"ש קודם הבדלה כמו שאסור בשבת עצמו לפיכך קבעוה קודם שאלת צרכיו שבברכות אמצעיות.

אבל ראיתי באבודרהם דף קפ דמביא מי שטעה והתחיל להתפלל תפלת של חול ונזכר גומר כל אותה ברכה שנזכר וחוזר לשל שבת, ודוקא בערבית שחרית ומנחה אבל במוסף פוסק ואפי' באמצע ברכה וחוזר לשל שבת לפי שבתפילת ערבית שחרית ומנחה ראוי היא לומר שמונה עשרה כשאר הימים אלא מפני כבוד שבת לא רצו חכמים ז"ל להטריחו כדי שלא יצטער שאם היה חולה אומרים בברכת חולים ואם היה צריך לפרנסה אומר בברכת השנים ולכך אין מתפללין בה כי אם שבע ברכות דקלימא לן אסור לתבוע צרכיו בשבת וכו' עכ"ל, הרי הוא הרכיב ב' הטעמים ביחד, והוא ענין אחד ועי' ג"כ בעינים למשפט ברכות כט, א ד"ה הני שבע שכתב עד"ז דבתחילה לא תקנו שמו"ע שלא להטריחו משום צער ומעתה איכא גם איסור עיי"ש וכן בספר התניא סימן י"ט (מובא בטעמי המנהגים) טעם שאין מתפללין בשבת אלא שבע ברכות לפי שאסור לו לאדם לתבוע צרכיו בשבת ובתפלת י"ח ברכות יש דברים שאדם מיצר עליהן אם צריך להם ובא למעט בעונג שבת עכ"ל, משמע דהטעם הוא לפי שאסור לבקש צרכיו ענין אחד הוא עם לא הטריחוהו ועד"ז כתב בספר המנהיג וכן כתב בספר הפרד"ס לרש"י ז"ל פירוש תפילות לרבינו שלמה ז"ל עיי"ש.

ראיתי בסי' קפח סעי' ד' דאדה"ז כותב: נוסח ברכה זו פותחיהם ה' אלקינו או נחמנו ה' אלקינו וחותרם בונה ירושלים או מנחם ציון בבנין ירושלים ואע"פ שפתח ברחם וחותרם במנחתם אין לחוש ולומר שהחתימה אינה מענין הפתיחה לפי שעיקר החתימה כפתיחת' ממש הכל ברחמים ובין בשבת ובין בחול י"ל נוסח א' ולא כאותם שאומרים בחול בלשון רחמים ובשבת בלשון נחמה לפי שאין מבקשים רחמים ותחנונים בשבת וטעות הוא בידם שגם נחמנו הוא בקשת רחמים ותחנונים כמו רחום ואין לחוש שהרי אומרים פרנסנו וכלכלנו ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שטופס הברכה כך הוא וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אע"פ שאינן מטופס הברכה שתקנו חכמים שכיון שנהגו הכל לאומרם בכל פעם שמברכין בהמ"ז נעשה להם כטופס ברכה ואין בהם משום שאלת צרכיו בשבת עכ"ל, מכאן משמע בפירוש דאדה"ז סובר דהם ב' ענינים ונמצא מכאן

דבכלל היה צריך לומר זה לכתחילה אלא הטעם שלא לאומרה
הי' בשביל שאלת צרכיו וזהו מדגיש דכאן אין לחשוש בשביל
בקשת צרכיו.

אמנם דין זה דאסור לתבוע צרכיו בשבת מביא בירושלמי
פט"ו דשבת "תני אסור לתבוע צרכיו בשבת ר' זעירא שאל רבי
חייא ברבא מהו מימר רוענו פרנסינו א"ל טופס ברכות כך
הן" ובקרבן העדה על הירושלמי שם מביא וז"ל: א"ל טופס
ברכות נוסח הברכה כך הוא ואין לשנות מחול לשבת שלא
יתבלבל בברכתו עכ"ל, דמשמע מזה דמתי יש ההיתר משום טופס
הברכה רק כגון הא דברכת המזון דמחוייב הוא לומר ברכה זו
גם בשבת ואי נימא דשבת לא יאמר רוענו זוננו וכו' הרי
יתבלבל בברכתו לכן התירו לו לומר זה אבל בנוגע לשמו"ע
שאינו צריך לומר וכו' ובזה יש איסור דבקשת צרכיו, וגם
הארחות חיים מפ' כן הירושלמי דבהל' תפלה אות ק"ו כתב
וז"ל: בשבתות ויו"ט מפני טורח ציבור אין מתפללין בשום
תפלה רק בג' ראשונות וג' אחרונות ואין אומרין האמצעין
כלל מפני טורח הציבור וי"א טעם אחר משום שהאמצעיות נקבעו
על צרכי האדם ואסור לאדם לשלול צרכיו בשבת וכן כתוב
בירושלמי ומקשינן והא אמרינן רוענו זוננו ומשני נוסח
הברכה כן הוא. והטעם שאם יצטרך לא' מהם ויהי' עצב, ועצבו
בשבת ויו"ט אסור כו' עכ"ל, וכ"כ בסדר תפלת שבת שחרית
אות ו' שישנם ב' טעמים למה אין אומרים ברכות האמצעיות
עיי"ש, הרי משמע מדבריו דלפי הירושלמי יש איסור בתפילת
י"ח ועכצ"ל כנ"ל דרק בברכה שצריך לאומרה כברכהמ"ז התירו
לו חכמים שלא יתבלבל אבל כשאפשר לדלג הברכות לגמרי יש
בזה האיסור דבקשת צרכיו וכן נראה הוא שיטת אדה"ז דהנה
בסי' רצ"ד הביא דאסור לתבוע צרכיו בשבת עיי"ש.

ומוכרח מזה דבשו"ע ליכא ההיתר דטופס ברכות כך הם
כמ"ש בהל' ברהמ"ז סי' קפ"ח סעי' ד' דכאן שאפשר לדלג כל
הברכות יש איסור דבקשת צרכיו.

אמנם ראיתי בחקרי לב או"ח סי' נ"ד שכתב דבאמת בעינן
לב' הטעמים יחד הן משום טירחא והן משום צער (והוא מפרש
טירחא כפשוטו נשיש בזה אריכות ולכן הקשה שם דהרי התקינו
לומר בשבת כמה דברים.

ברם ראיתי דהמגן אברהם מביא סברה זו כמו אדה"ז
(ומקורו ג"כ מקורות אדה"ז) בסי' רס"ח מביא שם ואם טעה
והתחיל לתפילת החול גומר אותה ברכה. כותב המגן אברהם
דבדין הי' בעי לצלויי י"ח בשבת אלא משום כבוד שבת לא
אטריחוהו רבנן וכיון שהתחיל גומר. ובסי' רצ"ד כותב שם
אומרים הבדלה בחונן הדעת. מפני שאסור לתבוע צרכיו בשבת
(ירושלמי תשובת רשב"א סי' תשל"ט) וכו' עכ"ל וכן כתב הט"ז

בס"י רס"ח דבדין היה בעי לצלווי ל"ח בשבת אלא משום כבוד שבת לא אטריחוהו רבנן, וכן כתב המחצית השקל שם ס"ק א.

ובספר החיים (קו"א סו"ס רל"ה) הוכיח רש"ק דק"ל מותר לתבוע צרכיו במדינא היה מותר להתפלל כל א' דהמג"א מביא ב' טעמים טעם א' ברס"ח טעם א' ברצ"ד ב' דלא מצינו מהפסקים שיש דסוברין דמותר לשאול צרכיו בשבת אה"נ אין נותנין טעם זה למה אין אומרין ברכת אמצעיות אבל לומר דמותר בשבת דבר פלא הוא, ובשו"ת רב פעלים ח"ב סי' מ"ו מחלק בין נוסח הקבוע, שמותר, לבקשת יחיד שאסור בשבת ובאמת זהו טברא שכתבתי לעיל לחלק בין מה שכתב אדה"ז ברס"ח דטעם הוא משום לא הטריחוהו וברצ"ד שאסור לתבוע צרכיו בשבת אלא דהוא כותב לחלק בין טעמים במג"א,

ובקובץ עם התורה מהדורא ב' חוברת ו' תשמ"ג עמ' ס"א מקשה דלפ"ז צ"ע שהמג"א מביא דין זה - וגם בס"י קכ"ח ס"ק ע' כתב שאין אומרין הרבש"ע שבנ"כ מהאי טעמא, וע"ע בכיאר הגר"א למס' ברכות דף מח, ב, שאין לומר היה"ר השני שתצילנו היום ובכל יום מעזי פנים כו') שאחר ברכות שחרית בשבת דהוי בקשה. וקשה עליהם קו' הרש"ק. ועוד יש להעיר בזה דהא שיתת הירושלמי גופא (בתוס' ברכות מח, ב) שבקשה מותר כשהוא טופס ברכה, וא"כ היה שייך לתרץ קו' רש"ק ולומר דתביעת צרכיו אסור, ותפילת ל"ח מותר משום שהוא טופס ברכה, אך המג"א כאן מביא איסור תביעת צרכיו לענין תפלה, וא"כ הדרא קו' רש"ק, ועוד קשה אמאי באמת אינו מותר משום שהוא טופס ברכה עכ"ל. אבל באמת קושייתנו אינו קושיא כמו שכבר הזכרתי לעיל מהאורחות חיים דמשמע דמתי אמרינן שהוא כטופס ברכה דוקא כשאומרין אותו תמיד אזי מתירין כטופס ברכה אבל בנוגע לתפילת ל"ח דשם אפשר לדלג לגמרי יש בזה איסור של בקשת צרכיו.

אבל באמת תירוץ זה של השו"ת רב פעלים אח"כ ראיתי באור זרוע חלק א' סי' צ"ה... אע"ג דקיימ"ל אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת ה"מ שלא יעשה תפלה או תחנה מעצמו ומתפלל אבל הכא טופס תפלה הוא ושרי כדאמרינן בירושלמי (פ' אלו קשרין) אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת ר' זעירא שאל לר' חייא בר אבא מהו למימר רוענו זוננן פרנסינו, א"ל טופס ברכות כך הוא, פי' מהו לומר בשבת רוענו זוננן פרנסינו משום דצרכיו הם, הי' סבור שאסור, והשיבו טעם טופס ברכות כל הוא, הלכך אי לאו משום דלא אטריחו' משום כבוד שבת הי' נכון לצלווי כל ל"ח עכ"ל. וכ"כ בס"י קצ"ט דטופס תפלות שקבעו להתפלל בכל יום מותר להתפלל גם בשבת אלא דלא אטריחוהו חכמים עי"ש, ועד"ז כתב הבני ציון חלק

ג' על סיי' רצ"ד.

שאל שמעון דויטש
- תלמיד בישיבה -

ש ל ח ו ת

ט. בשיחת פסח שני ש.ז. הובאו דברי הרמב"ן פ' לך, דהעונש על המצרים [וכן על נבוכדנצר וכו'] ה' משום שאף שנגזר מלמעלה מ"מ הם לא עשו זאת מחמת הגזירה אלא מחמת תאוותם.

והנה לפי הנחה זו לכאורה יש להבין מהו הכרחו דהרמב"ם (תשובה ה, ד) שיש בחירה חפשית לגמרי לאדם לעשות כרצונו כי אל"ה לא ה' שכר ועונש, והלא אפשר שאין הדבר בבחירתו, אלא השכר והעונש הוא מחמת הכוונה, דכשהאדם עושה מצוה או עבירה הוא חושב שבוחר ברצונו ורוצה ומכוין לעשות זה, ולפיכך מגיע לו שכר או עונש.

ועוד יש להבין בכללות הענין, דע"פ השיטה הידועה ששכר ועונש הם טבעיים (היינו תוצאה טבעית ממעשה המצוה או החטא) ולא סגוליים, לכאורה ג"כ אין להביא רא' משכר ועונש על בחירה חפשית. וכי תאמר שזהו היפך הצדק אם בהמה נכנסה לאש ונשרפה, הרי זהו טבע הדבר שהכניסה לאש מכיאה שריפה. והאם נימא שהמביאים רא' זו לבחירה חפשית סוכרים שהשכר הוא סגולי?

ולהעיר, שהרמב"ם הביא לא רק שכר ועונש, אלא כתב "ומה מקום ה' לכל התורה כולה", היינו שכל גדר התורה (ציווי וקיום הציווי) אין לו מקום בלי בחירה חפשית.

ויל"ע בכ"ז, ובאתי להעיר.

א' מאנ"ש
- ברוקלין נ.י. -

י. בשיחת פסח שני ש.ז. ה' משמע, שכרמב"ם ספ"ו מהל' תשובה יש ב' תירוצים לשאלה ד"ועבדום ועינו אותם" כו': (א) שהגזירה היתה על הכלל ולא על הפרט. (ב) שאין ידיעתו ית' כידיעתנו. ובשיחה נתבאר, דמה שהביא כאן הא דאין ידיעתו כידיעתנו הוא משום שאף שהיתה הגזירה בדיבור מ"מ יכול לחזור בו לטובה (כמבואר בפ"י מהל' יסוה"ת).

ולכאורה יש להבין יותר, דהא בפשטות כוונת הרמב"ן לב' פרטים: על ענין הגזירה מתרץ שהיא על הכלל, ומה שמביא

מעלת הידיעה שלמעלה הוא לבאר איך יודע (דהידיעה היא גם בהפרט). אבל ראה לח"מ כאן, ומ"ש עלינו באור שמח. ולכאורה הידיעה הפרטית לא באה בדיבור. וכנראה לא תפסתי כללות תוכן השיחה.

ואבקש מקוראי הגליון לבאר הדבר.

א' מאנ"ש

- ברוקלין נ.י. -

יא. בשיחת פסח שני ש.ז. הובא מ"ש הרמב"ם בהל' תשובה פ"ו בענין ידיעה ובחירה שידיעתו ית' אינו מכריח, כי ידיעתו אינו כמו ידיעותנו וכו', ונת' שכוונתו גם לומר שלא כבשר ודם שדבר שבמחשבה יכול להשתנות משא"כ כשבא בדבור אינו יכול להשתנות. משא"כ אצלו ית' גם כשבא בדיבור יכול להשתנות.

ועפ"ז יל"ע איך לתווך זה עם המאמר חז"ל שהובא בהשיחה לפני"ז שבנוגע קץ משיח ליבא לפומא לא גליא, כי אם "לפומא גליא" הרי"ז מכריח שכן תהי'?

ולהעיר גם מהמבואר בחסידות (תו"ח תולדות יג, ד. ועוד) בביאור ענין ידיעה ובחירה שכ' וז"ל:

"וידוע שכל מה שבאה בבחי' הדבור העליון אי אפשר שישובה ויחלף מדבר להפוכו... ואמנם כשעדיין הדבר במחשבה קודם שהביא לדיבור יכול להחליף מדבר להפוכו, או שלא יובא לענין מעשה כלל אחר שלא הביאו לגילוי בדיבור עדיין, כמו וינחם ה' על הרעה אשר חשב, שכאשר חזר במחשבה לא הביאו בדיבור לענין מעשה כלל כו', וכמו בקץ משיח דליבא לפומא לא גליא כו' עכ"ל שם ועיי"ש בארוכה. וראה גם לקו"ש חט"ו ע' 30 ואילך חילוק גם בפשוטו של מקרא בין מחשבה ודיבור בנוגע הקב"ה.

ואולי הלי' הכוונה דגם בדיבור שלמעלה ישנם דרגות ויל"ע.

*

*

*

בשיחת ש"פ אמור (ס"כ) נא' שמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לספר היל"ד "שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע"פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם" - הכוונה (במ"ש "תורה שבכתב") הוא לחמשה חומשי תורה - ועי' עדי"ז בשיחת פסח שני שמשנה תורה היינו משנה לחמשה חומשי תורה.

ובגליון הקודם (לו (רלה) ס"ו; סט"ז) שקו"ט מהי
ההוכחה דהכונה ב"תושב"כ" (כאן) היא לחמשה חומשי תורה
ולא (גם) לנ"ך. עי"ש.

ולכאורה ה"י אפ"ל ובהקדים: זה שכי הרמב"ם "שאדם
קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה כו"י" אין הכוונה
לכאורה דבזה יוצא חיוב מצוות ת"ת דהרי הוא בעצמו כ'
לאח"ז בהל' ת"ת (פ"א ה"ח ואילך) "כל איש מישראל חייב
בת"ת... וחייב לשלש זמן למידתו, שליש בתושב"כ, ושליש
בתושבע"פ, ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו... וענין
זה הוא הנקרא גמרא" (ועי' בהל' ת"ת לאדה"ז פ"א בקו"א.
ואכ"מ).

ועפ"ז ה"י אפ"ל (ועי"ד מה שכתב הרב מ.ד. בגליון
הקודם ס"ו) דמ"ש הרמב"ם בהקדמתו "שאדם קורא בתושב"כ
ואח"כ קורא בזה כו"י" הוא עי"ד "הכשר" להבנת המצוות
שבתושבע"פ, ובשביל זה מספיק לימוד חמשה חומשי תורה ואינו
צריך לקרות בנ"ך תחלה (וכל הביאורים שבנ"ך - כללן בספרו
ה"י"ד) אבל העיריני אחד דלכאורה מצינו דינים מחודשים בנ"ך.
ואכ"מ].

אמנם באמת אין לומר דמ"ש הרמב"ם "שאדם קורא
בתושב"כ כו"י" הוא רק כעין "הכשר" כנ"ל. דעי' בלקו"ט
אמור ש.ז. הערה 14 בשוה"ג דמכאר שם מ"ש הרמב"ם בההקדמה
"שאדם קורא בתושב"כ כו"י",

וז"ל: ... לכאורה, מהו ההכרח (לפי ביאור שם) ללמוד
תורה שבכתב בפ"ע (דאם בשביל לידע ולהבין מקור המצות
בתורה, הרי הפסוקים שמהם נלמדות המצות הביא הרמב"ם
בספרו - במנין המצות, בהלכות)?

אלא כי נוסף על פ"י הפשוט, שבא לבאר מה ש"קראתי שם
חיבור זה משנה תורה לפי שאדם קורא כו"י" (ובפרט שכל הגדר
דתושבע"פ (ש"חיבור זה מקבץ לתורה שבע"פ כולה") הוא
"פירושה" דתושב"כ, כמ"ש הרמב"ם שם בתחלת הקדמתו) - יש
לומר, שהוא מפני שצריך לקיים גם המצוה דדבור בתורה
(בפ"ע), שהוא בעיקר בתושב"כ. עכ"ל שם. (וראה גם שיחת ש"פ
קדושים סמ"ב).

והיינו דהלימוד בתושב"כ הוא לא (רק) בתור "הכשר"
אלא ענין בפ"ע. וא"כ נכלל בזה גם נ"ך?

ועוד (וכבר העירו ע"ז): מזה שהביא הרמב"ם כמה פסוקי
פסוקים מנ"ך ולא ציין מקורו, ועד"ז מזה שהביא כמה
סיפורים ואינו מפרט, הרי"ז הוכחה לכאורה שקודם שלמד זה
הספר כבר למד נ"ך?

ולכאורה ה' אפשר להביא רא'י דהכוונה ב"תושב"כ" היא לא לנ"ך, מזה שכ' הרמב"ם בהל' ת"ת פ"א ה"ז בנוגע לימוד בקטן: "חייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה". ומבאר הצפע"נ (לרמב"ם שם) דאזיל כאן לשיטת רש"י (קידושין ל, א) דהכוונה רק לחמשה חומשי תורה ולא נ"ך (ומ"ש "תושב"כ כולה" מבאר שם דהוא לאפוקי שלא ילמדו מגילה מגילה. עי"ש ואכ"מ).

[ולהעיר ממ"ש אדה"ז בהל' ת"ת שלו פ"א ס"א בנוגע לימוד בקטן: "עד שיקרא תושב"כ כולה עם נביאים וכתובים", ומבאר הר"מ אשכנזי בספרו הערות וצינונים להל' ת"ת שם (ע' 100 ואילך) דלכן הוסיף אדה"ז "עם נביאים וכתובים" כי משמעות "תושב"כ (כולה)" (מצ"ע) אינו כולל בתוכו גם נ"ך].

אבל באמת אין להביא רא'י מזה דבכל מקום שכ' הרמב"ם "תושב"כ" הכוונה היא רק לחמשה חומשי תורה (ואדרבא: בהל' ת"ת שם ה"ב כ': "ודבר'י קבלה בכלל תושב"כ ה'"). אלא דבנוגע הל' ת"ת לקטן ס"ל דהח'וב הוא רק חמשה חומשי תורה (ולא נ"ך).

ולאידך גיסא י"ל: כיון דהרמב"ם צריך להודיע בהל' ת"ת פ"א ה"ב שתושב"כ כולל בתוכו גם נ"ך, הרי"ז הוכחה דעד אז הכוונה בתושב"כ היא רק לחמשה חומשי תורה דהרי הרמב"ם אינו סומך על מ"ש לאח"ז (כידוע בכללי הרמב"ם). ולכאורה כן משמע מהמשך הלשון בהקדמת הרמב"ם.

* * *

בשיחת ש"פ קדושים (ס"ז) נת' שחודש אייר - זיו - שייך לענין הרפואה, וזה גם מתבטא בזה שמצינו שבחודש אייר אילנות מלבלבין, ולכן היוצא בימי ניסן ואייר מברך כו'.

ובגליון לה (רלד) הקשה דלכאורה בגמ' (ברכות מג, ב) ובשו"ע (או"ח סרכ"ו) איתא "האי מאן דנפיק ביומי ניסן כו' אומר ברוך כו'", ולא נזכר אייר?

אמנם עי' ר"ה (יא, א) דלמה נקרא חודש (אייר) "זיו" - "דאית ב'י זיוא לאילני, דאמר רב יהודה האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי אומר ברוך כו'", וברש"י שם: "זימנין דניסן דתקופה נמשך בתוך אייר של לבנה". וראה גם רד"ק עה"פ (מלכים-א ו, א) "בחודש זיו הוא חודש השני" - "הוא חודש אייר... ונקרא זיו כמו שפירשו רבותינו ז"ל דאית ב'י זיוא לאילני".

וראה גם הגהות חתם סופר לשו"ע או"ח שם שכ': "כ"ש

אייר [שמברך]... וממורי זצ"ל שמעתי כ"ז שנמשך ימי חודש ניסן דתקופה לתוך חודש אייר כגון אם חל תקופת ניסן כ' ניסן אז יש זמן לברך עד כ' אייר". עכ"ל.

אהרן ליב ראסקין
- תות"ל 770 -

לב. הערות לרמב"ם ספר הי"ד החזקה הלכות יסודי התורה:

פרק ה' מהלכות יסודי התורה הלכה א: ע"י ברמ"א יו"ד דבאשה יש דין של קרקע עולם, ע"י יד המלך שהקשה דהביא ראי' מגמ' סנהדרין (סוף פרק ח) באיש שהעלה טינא בלבו וכו' והתם הוי ג"כ קרקע עולם דאין ושהמעשה, דאפ"ה הוי דין יהרוג ואל יעבור:

ויש לדחות דהתם הוי חולה דהא העלה טינא בליבא ובחולה לא אמרינן ההיתר של קרקע עולם, ועוד דהתם הוא אומר שיביא לו אשה אין זה היתר דקרקע עולם דדוקא באסתר שמאנס אותה אמרינן קרקע עולם אבל החתם הוא אומר לעשות מעשה:

עוד יש לומר ע"י הרמב"ם שם הל' ט' שכתב שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבואו דברים אלו לפרוץ עריות א"כ מעיקר הדין לא הוי דין יהרוג רק משום שלא יהא בנות ישראל הפקר וע"י באחרונים:

שם: ע"י בהגר"ח על הרמב"ם שסובר דהרמב"ם אינו סובר ההיתר של קרקע עולם וע"י בגליונות של חזון איש (נע"י באגרת השמד שכתב הרמב"ם דאין היתר של קרקע עולם:

וע"י ביד המלך שם שנקטו דאפילו אשה הולכת ג"כ מקרי קרקע עולם כיון דמעשה איסור הוי קרקע עולם, וע"י ש"מ כתובות שכתב דהליכה ג"כ הוי מעשה וע"י שו"ת ח"ס יו"ד סי' קל"ג, (קהלות יעקב כתובות):

שם: ע"י מנחת חינוך שמסתפק אי כופין ישראל להרוג עובר או טריפה אי יש דין יהרוג ואל יעבור, כיון דאין חייב מיתה בידי ב"ד, ויש לעיין מהו אי כופין ישראל שיהרוג הרי אי אמרינן הדין של יהרוג ואל יעבור או כיון דאינו מחוייב מיתה ב"ד:

פרק ה' הלכה ד: וכל מי שנאמר בו יהרוג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את ה' וכ' ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס וכו'.

ע"י בית המלך על הרמב"ם שהביא דבר חדש בביאור הרדב"ז

על הרמב"ם (פ"כ מהל' סנהדרין הל' ב) ונראה שאם עברו ב"ד והרגוהו אין עליהם עונש הורג נפש מישראל אלא עונש לאו לבד כיון שהי' דינו שיהרוג ואל יעבור ולא עשה כן אבל אם הי' דינו שיעבור ואל יהרג הרי הוא כמו שאר ישראל כשרים עיי"ש.

פרק ה הלכה ו: כענין שאמרו באונסים כך אמרו בחלאים כו' ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן ואם עבר ונתרפא עושנין אותו ב"ד עונש הראוי לו:

עי' באחרונים (דרך המלך, יד המלך, אור שמח) שהקשה דהא הרמב"ם מתחיל כדרך שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים, הא באונסין כתב הרמב"ם בהל' ד' דאם עבר אין מלקין וכו'.

ותירצו דחולה לא הוי אונס, דאי אנסו אותו ועבר והרג באונס אז אין עונשין אותו, אבל הכא הא הוי חולה, וזהו לא מקרי אונס, רק בשאר עבירות יש היתר של חולה דין וחי בהם:

ויש להביא ראיה דחולה לא הוי אונס (שמעתי מחותני שליט"א) דגמ' הביא קרא של פיקוח נפש שדוחה, ויש לעיין אמאי צריך קרא הא הוי אונס ויש קרא ולנערה לא תעשה דבר ע"כ צריך לומר דחולה לא הוי אונס*.

פרק ו הלכה ג: הנטפל לשם מלפניו מותר למוחקו וכו' וכל הנטפל לאחריו אסור למוחקו.

וטעם מבואר בגמ' שבועות (לה, ב) דהנטפל לשם מאחריו כבר קידשו השם ואסור למוחקו אבל הנטפל לפניו לא קידשו השם ועדיין מותר למוחקו: עי' אוצר המלך (מרכיבו צדוק הכהן מלובלין זצוק"ל) שסתפק דלפי טעם זה אי שכח לכתוב הל' קודם הד' וכתב השם ואח"כ כתב הל' קודם אי הוי קדושה דהא כתב השם, או כיון דהוי צריך לכתוב קודם אין נ"מ.

והביא ירושלמי (פ"ק דמגילה) שכתב טעם אחר חילוק בין קודם ולאחריו, שמצינו בציץ שהוא מובדל ממנו קודש, ל' מלמטן והשם מלמעלה וכו' הרי מבואר דאין חילוק אי כבר קידוש השם או לא רק דשאני אותיות שלפניו שהרי הם מובדלין

(* וראה תשובות וביאורים סי' ד' הערה 1 ולקנ"ש פ' אחרי ש.ז. הערה 13.

מן השם א"כ לפי הירושלמי לא קידש השם קודם, עי"ש.

פרק ו הלכה א: כל המאבד שם מן השמות הקדושים לוקה מה"ת שהרי הוא אומר לא תעשון כן וכו': מסתימת לשונו משמע דל"ש אם עושה כן דרך השחתה ול"ש אם אינו עושה כן דרך השחתה חייב ושוב כתב (בהל' ז') הסותת אבן אחת דרך השחתה וכו'.

מכואר להדיא בענין נתיצת מזבח שאינו חייב אא"כ עושה דרך השחתה אבל מדלא כתב כן בענין מחיקת השם משמע שבכל אופן חייב וכ"כ בספר קובץ שזהו שיטת הרמב"ם, וכ"כ הרא"ם אליבא דבי ישמעאל וכנ"ל (עי' שו"ת חת"ס (יו"ד רס"ד ד"ה ואמרת) שהביא דברי המזרחי וכתב עי' שם ברא"מ דהלכה כת"ק ולדידנא מותר במוחק ע"מ לתקן).

ועי' ב"י יו"ד סי' רע"ו בשם הר"י אכנדרי בענין מחיקת אזכרות.

אבל יש פוסקים שסוברים דל"ש מחיקת השם ול"ש נתיצת אבן מהמזבח אינו אסורות אא"כ עושה דרך השחתה (עי' שו"ת תשב"ץ (ח"א סי' ב') עי' שו"ת ח"ס (יו"ד סי' רס"ז ד"ה והנה בגוף:

עי' מרדכי מס' מגילה פרק בני העיר (סי' תתכ"ו) וז"ל: בית הכנסת נקרא מקדש מעט ולכן אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת ואם נתץ ע"מ לכנות שרי דההיא נתיצה בנין מקרי עכ"ל, וכ"פ מג"א או"ח סי' ק"נ ועי' ט"ז (קנ"א ס"ק ג') דפירוש כותלי המרדכי די"ל שיחזור ויבנה וימלא מקום הנתיצה אבל אם רוצה לנתץ קצת במקום אחד שיהא שם גופא אע"פ שהיא לו לצורך אסור ע"כ יש להיזהר באותם שעושין דף שקורין שטענדער ומדבקים בכותל ועושים גומא בכותל שיחזיק שם ע"י עץ אותו דף לאו שפיר עבדי עכ"ל ועי' בספר אליהו רבה (קנב ס"ק ז') שחולק דבריו ע"פ הרמב"ם והרא"ם שכתבו דאיסור נתיצת מזבח שייך דוקא כשעושה כן דרך השחתה.

ועי' שו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תקצ"ו) שהאריך לדחות דברי הר"י אכנדרי ופסק שאין שייך איסור מחיקת השם ואיסור נתיצת מזבח אא"כ עושה דרך השחתה.

הרב דוד יהודה וויללגיגער

- ראש הכולל תורה ודעת -

- ברוקלין נ. י. -

יג*. ברמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ב: אדם שעוונותיו מרובים

וכן כל העולם כולו אם היו עוונותיהם מרובין מזכיותיהם מיד הם נשחתין שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' וקשה לי דהרי פסוק זה כתוב בלפני המבול, אבל לאחר המבול הרי כתוב לא אוסיף עוד לקלל את האדמה וגו' וא"כ איך אפשר לומר דאם כל העולם עוונות מרובים וכו' נשחת כל העולם, בשלמא מה שהביא לגבי מדינה הנה שם מובן דהא דסדום היל' גם אחר המבול, אבל הא דוירא ה' כי רבה וגו' הלא איירי לפני המבול וגם הלא היתה שבועה שלא להשחית העולם? ועי' זבחים קט"ז ע"א.

ונראה לתרץ עפ"י המבואר בלקו"ש חט"ו פ' נח (ג) בארוכה אודות מי המבול דענינם היל' לפעול זיכוך ובירור בעולם ע"ד מקוה שמטהר במ' סאה וכו' ולפני המבול היל' העולם חומרי יותר, ולכן לא היל' אז שייך ענין הקשת, וע"י ענין המבול נזדכך העולם ונפעל בו ענין הטהרה ומחמת זה שייך ענין הקשת, עיי"ש בארוכה.

ועי' בס' ישועות מלכו (להגר"י מקוטנא) שו"ת ע' 146 שביאר ענין הקשת אחרי המבול, אחרי כי הבחירה החפשית שיש לו להאדם הביאה לידי השחתת העולם, לכן אחרי המבול נטל ה' מהאדם קצת מבחירתו החפשית, כדי שמעשינו לא יגרמו עוד הפעם השחתת העולם, וזהו קשת חצי עיגול שהבחירה לא תהיל' בידם דבר שלם ומקפת מכל צד, עיי"ש, וזהו באופן אחר מהמבואר לעיל, דהמבול פעל זיכוך העולם, ועי' בזה.

ועפ"י כ"ז אפ"ל דבאמת זה ברור דאם כל בני העולם ישחיתו דרכם, כמו בדור המבול בודאי יחרב העולם, אבל בהיות שאחרי המבול בא שינוי בעצם טבע האדם או מצד זיכוך העולם או מצד שינוי הבחירה, במילא אי אפשר לכל העולם להרשיע, והשבועה היתה שמעתה לא ישחיתו עוד, ובמילא לא יביא מבול לעולם מפני שינוי ההנהגה בהאדם, ולפי"ז שפיר מובן מ"ש הרמב"ם דאם בפועל ישחיתו כל העולם מיד נשחת כל העולם ח"ו, אבל בפועל אי אפשר להיות זה, כיון דמזמן המבול היל' שינוי בהעולם כנ"ל.

הרב י. סילווער

- אה"ק ת"ו -

יד. ברמב"ם היל' ת"ת פרק ג' הלכה ג כתב וז"ל: אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום עכ"ל.

נמצא הטעם למה לימוד התורה בא קודם המעשה הוא משום שהיא שקולה כנגד כולן משום שהוא מביא לידי מעשה.

אבל בהל' ת"ת לאדה"ז כתב (בפרק ד' ס"ג) וז"ל: היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצו' להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואפילו עוסק בקדשים וטהרות שאין נוהגים כעשיו במעשה מ"מ מ"ע של ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כולן שבלעדו א"א לקיימן כהלכתן עכ"ל. וצ"ל השינוי למה הרמב"ם כתב הטעם שבא קודם משום שהיא שקולה כנגד כל המצות ואדה"ז מבאר הטעם משום שהיא מצד עצמה גדולה מכולן?

ואפשר לומר על פי מה שמבואר בלקו"ש חלק י"ז עמוד 305 הערה 27, דשיטת ר' עקיבא הוא דתלמוד גדול, וז"ל: בקדושינ מ,ב, ובאוה"ת ואתחנן (ע' רסח, ע' רפ) שכוונתו (לא כהסינן - "נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה" - כ"א) דזה שתלמוד גדול הוא גם לולי הענין ד"מביא לידי מעשה". וראה פסק אדה"ז (הל' ת"ת שם ס"ג): מ"ע של ת"ת מצד עצמה היא ג"כ גדולה משאר מצות (רק שאינה שקולה כנגד כל המצות כולן אלא משום שהתלמוד מביא לידי מעשה כו"י) עכ"ל. דמשמע מזה, דזהו פסק אדה"ז אבל לאו דווקא דהרמב"ם פסק כו"י דהתלמוד מצד עצמה גדול משאר המצות, ולכן כתב שם הטעם שהיא שקולה כנגדם שמביא לידי מעשה.

יוסף לרמן

- תלמיד בישיבה -

טו*. במה שנתבאר בהתוועדות דפסח שני אודות ידיעה ובחירה, לתרץ הקושיא דלמה נענשו המצריים על שעינו בנ"י הרי ה' גזר על מצרים לעשות רע? עפ"י מ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' יסוה"ת ה"ד דדברי פורעניות שאמר הנביא אפשר שיתבטל ע"י תשובה וכו', ובמילא לא היל' לפרעה והמצריים לענות את ישראל, כיון דאפשר שהיל' שינוי בזה.

ועדיין אינו ברור לי דסו"ס למה לא תירץ כן הרמב"ם בעצמו? ועוד דמ"ש הרמב"ם משמע דזה לא היל' נבואה מצד פורעניות ע"ד שכתב בהל' יסוה"ת, אלא הודיעו הבורא של עולם שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם, וזה ע"ד הענין דכ' לא יחדל אביון מקרב הארץ, דלפי"ז אפ"ל דלא שייך בזה שיהי' שינוי ע"י תשובה וכו', כיון דהוא ענין אחר.

(* שייך למדור שיחות.

ובהקושיא על פרעה בעצמו דאצלו לא היתה בחירה, הנה לכאורה ממ"ש הרמב"ם כנ"ל דזה לא ה' ענין של גזירה, אלא הודיעו מנהגו של עולם, וזהו ע"ד ענין הידיעה שאינו גזירה וכו', נמצא מובן דגם על פרעה לא היתה גזירה שיעבוד בבנ"י, אלא שהודיעו דכן יהי' בפועל, היינו דגילה לאברהם את ידיעתו, ועל הקושיא דידיעה כבר כתב הרמב"ם דאין בכח האדם לידע האיך ידעוהקב"ה וכו' ואיך שאין זה סותר הענין דהבחירה.

הרב שמואל גאנזבורג

- ברוקלין נ.י. -

טז. בהתועדות פסח שני ש.ז. נתבאר במ"ש באגה"ק סכ"ה: מארז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם... לפי שבעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו לא היה בכעס כלל, ואף שכן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים על רוע בחירתו, אעפ"כ על הניזק כבר נגזר מן השמים גהרבה שלוחים למקום. ע"כ. וע"ש בהמשך הדברים שמביא מהכתוב בשמעי כי ה' אמר לו קלל. ונתבאר בההתועדות קישור הדברים עם מ"ש הרמב"ם ספ"ו מהל' תשובה, ע"ש בארוכה, ועיג"כ לקו"ש ח"ז ע' 14.

ולהעיר ג"כ מס' מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שפ (ד"ה בשכר האמונה יצאו מגלות מצרים) וז"ל: והנה אמרו כל הכועס וכו', והטעם שאין לכעוס על כל דבר אפי' אם תכהו חבירו וסובל יסורין, כי ישים אל לבו כי מן השמים הוא כמאמר ה' אמר לו קלל וכו', ואעפ"י שחבירו נענש ע"ז כמ"ש בשמעי שנענש ע"ז וא"כ שלא כדין עשה חבירו. גאם ה"י מן השמים והוא ראוי לאותו דבר א"כ למה נענש חבירו ע"ז, אעפ"כ יאמין בה' כי צדקו דבריו יחדינו ויצדיק את הדין עליו וגם ידע כי חבירו ענש יענש מאתו ית' ודרכיו לא יבין כי לא מחשבותי כו' ואין חקר לתבונתו גאין שכל אנושי יכול לידע האיך אפשר שיתכנו שניהם כא' כי רחוק הוא משכל אנושי ויאמין בה' שהוא למעלה מן השכל ויעשה האדם א"ע כפתי שיאמין לכל דבר בבורא ית'. ע"כ.

ויל"ע לתוון בכהנ"ל. (וראה עוד בנסמן על האגה"ק הנ"ל בהמ"מ שבסוף ס' צוואת הריב"ש (הוצאת קה"ת) ע' לא).

(דא"ג: ד"ה הנ"ל (בשכר האמונה כו') נד' במ' מאמרים הקצרים אחרי שאר הדרושים שעל מד"ר ותנחומא, בתור דרוש על "יל"ש הושע רמז תקיט". אמנם מארז"ל זה כבר נמצא לפני"ז במכילתא וביל"ש פ' בשלח עה"פ ויאמינו בה' גו').

הרב אלי' מטוסוב

- ברוקלין נ.י. -

לז. בשיחת ש"פ אמור ש.ז. נתבאר דמה שכתב הרמב"ם בהקדמתו "שאדם קורא בתורה שבכתב תחילה", הכוונה לחמשה חומשי תורה, ולכן מביא בהתחלת ספריו פסוקי נו"כ, כיון שהם ממוצעים בין תשוב"כ לתושבע"פ.

ובגליון הקודם סי' ט"ז אות א' מובא מ"ש בס' בארות נתן (ע' מ') דלכן הביא הרמב"ם מאורע הנס רק בהל' חנוכה, ולא בשאר המועדים גם לא דפורים, כיון שכתב הרמב"ם בהקדמתו שאדם קורא תושב"כ תחילה, ובמילא בנוגע לכל המועדים הרי יודעם כבר מחמשה חומשי תורה וגם הנס דפורים יודע ממגילת אסתר שהוא א' מכ"ד ספרי קודש, ורק הנס דחנוכה שלא כתוב בכתבי קודש צריך הרמב"ם להביאו, עיי"ש. וכ"ק אדמו"ר שליט"א תירץ הקושיא באופ"א, דמכיון שכל תכלית המצוה דנר חנוכה הוא פרסומי ניסא, במילא צריך הרמב"ם להקדים הלכותיו עם ביאור הנס שרוצים לפרסם.

ולפי"ז לכאורה יש מקום לעיין, דמכיון דנת' דכוונת הרמב"ם בהקדמתו הוא רק לחמשה חומשי תורה, (ועיי"ש בגליון הקודם מה שיש להביא ראיה לזה, ועי' ג"כ בהקדמת הרמב"ם בספר המצוות: "ובכלל שלא יצטרך עמו אחר התורה ספר אחר זולתו", דזה קאי על חמשה חומשי תורה) לכאורה למה לא הביא הרמב"ם המאורע דנס פורים, (ע"ד שכתב הנ"ל במה שהוצרך להביא נס חנוכה). ועוד דאיך כותב הרמב"ם בהל' דעות פ"ז ה"א: "צא ולמד מה אירע לדואג האדומי", ועד"ז בהל' ע"ז פ"ב ה"י: "ולא קרע אליקים ושבנא אלא מפני שרבשקה היל' ישראל מומר", וסתם ולא פירש בזה כלום, וכהנה רבות. דמזה לכאורה משמע דצריך ללמוד גם נו"כ לפני ספרו.

וכ"ק אדמו"ר שליט"א כתב בזה וזלה"ק: "עדיפי הו"ל להקשות התחלת כל הספר בפסוק מתהלים ולא מציין מקורו!"

ואפשר לומר, דודאי הוא דלימוד ספר הרמב"ם בא לאחר לימוד נביאים וכתובים, וכמ"ש ברמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ז דאפ"ל עם תנוקות צריך ללמוד תשוב"כ כולה, גם נו"כ (וכמ"ס הב"ח יו"ד סי' רמ"ה ד"ה היל'), ובמילא אין הרמב"ם צריך לפרש ולציין כלום,

ועוד יותר מובן, לפי מ"ש הרמב"ם בהל' ת"ת שם היל"א והיל"ב: "חייב אדם לשלש תלמודו שליש בתורה שבכתב, ושליש בתושבע"פ, ושליש כו' גמרא כו', בד"א בתחילת לימודו, אבל לכשיגדיל ולא יהי' צריך ללמוד תשוב"כ ולתושבע"פ, יפנה כל ימיו לגמרא לבד כו'", דמזה מובן דספרו הוא ודאי לאלו הלומדים משנה וגמ'.
 ועפ"י"ז מובן הא דהרמב"ם מביא (בהל' תשובה פ"ג ה"ח וה"י) דוגמא מצדוק ובליסות שלא נזכרו בנו"כ, ואינו מפרש

בהם בפרטיות כלום, ועי' ג"כ בס' עטרת צבי למהר"ץ חיות, תפארת למשה פ"א, שמביא הרבה מקומות שהרמב"ם מזכיר שמות תנאים ואמוראים (שלא הזכירם בהקדמתו) ואינו מפרש בהם כלום, כמו בהל' מתנות עניים פ"ו ה"ח, לא יתן אדם לתוך קופה של צדקה, אא"כ יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע להנהיג כשורה כר' חנינא בן תרדיון, עי"ש. ומאין נדע מי הם, ומה ענינם אלינו אחרי שלומדים רק הס' משנה תורה, וכן בהל' אישות פ"ח ה"ה, כבן עזאי וכבן זומא, כר' אלעזר בן עזריא, וכרבי אליעזר בן חרסום, עי"ש וכן בפט"ו מהל' אישות עי"ש. וכן בהל' מלכים פ"א דרבי עקיבא נושא כלים של בן כוזבא הי', והשמיט עיקר הסיפור המבואר במסכת סנהדרין פ' חלק. דמכ"ז מוכח דבדואי סמך הרמב"ם בספרו על מה שלומדים נו"כ ומשנה וגמ' וכו', ולכן לא הוצרך לפרש בפרטיות.

ומ"ש הרמב"ם בהקדמתו: "לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה", הנה כאן איירי רק אודות הלימוד דהלכות שבתורה, לדעת את המעשה אשר יעשון וכו', דזהו כל ענין ספרו הלכות הלכות, וכמ"ש: "כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל", דבזה צריך ללמוד ההלכות כפי שהם בתושב"כ בחמשה חומשי תורה (אבל נביאים וכתובים אינם ספרי הלכות) עם פירושה בספר הרמב"ם, שמקבץ לתורה שבע"פ כולה. (וראה בקרית ספר בהקדמתו פ"ח וז"ל: כי לימוד תורה שבעל פה היא עם לימוד תורה שבכתב כיון שהיא פירושה וכמו שאמר הכתוב והתורה והמצוה כלומר שתיתן ביחד תורה שבכתב ושבע"פ, שכן הי' מלמד משה רבינו התורה לישראל תושב"כ עם פירושה שהיא על פה וכו' עכ"ל) וגם בכדי לקיים בסוג לימוד זה (לימוד הלכות שבתורה) המצוה דדבור בתורה, שהוא בעיקר בתושב"כ. (כמ"ש בלקו"ש פ' אמור הערה 14 בשו"ת א)."

ולפי"ז מובן דלא קשה כלל מה שהרמב"ם סתם וכו', וגם לפי"ז אי אפשר לתרץ דרך בחנוכה הוצרך הרמב"ם להביא מאורע הנס כיון שאינו כתוב בכתבי קודש, משא"כ בהנס דפורים, כי אם משום מה שכתב בהקדמתו, הרי זה קאי רק על חמשה חומשי תורה, ולא על נו"כ, וא"כ הי' לו להביא גם הנס דפורים, אלא דצ"ל רק כפי שתירץ כ"ק אדמו"ר שליט"א דזהו משום פרסומי ניסא.

ב) בשיחת ש"פ אמור (בשיחה א') ש.ז. נתבאר תדין ד"בשבת אין קורין להם (תינוקות) בתחלה פרשה שלא קראנה מעולם מפני טורח שבת, אבל שונין להם פרשיות שקראו אותן בחול", דזהו משום דבשבת צריך לימוד התורה להיות באופן של

מנוחה דזהו"ע השבת, ולכן שונין להם רק פרשיות שקראו אותן בחול אבל לא פרשה חדשה שלא קראוה מעולם.

ויש להעיר בזה במ"ש בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ה שחולק על מ"ש בשו"ת צפחית בדבש סי' כ"ג שאוסר לימוד העיון בשבת מפני שמייגע א"ע ומונע מעונג שבת, והמנח"א חולק ע"ז, וכתב דמה שהביא בשו"ת הנ"ל רא"י מנדריים (לז, א) דתינוקות לא קורין בתחילה, הנה בגמ' שם ישנם ב' טעמים הא' משום עונג שבת והב' משום דאכל ושתי יותר ע"כ יקיר לביני! ואבריהם כבדים ואין יכולים ללמוד ולהשיג כ"כ בנקל, ומוכיח דלהלכה פסקינן כטעם הב', משום שקשה להם להבין אז, כי דין זה הובא רק ביו"ד סי' רמ"ה בהל' ת"ת, ואם הטעם הוא משום עונג שבת, והה"ל צ"ל דין זה בהל' שבת, כיון דזהו דין מחמת שבת, א"ו דטעם הב' הוא העיקר משום קבלת הלימוד, וע"כ העמידו בהל' ת"ת, ואף שכתב מפני טורח שבת, י"ל דהיינו שטורח להם לקבל אז דיקיר לביני! מפני אכילה ושתי' בשבת כנ"ל, עיי"ש בארוכה, וזהו לא כהמבואר בהשיחה.

אבל נראה דאפשר להקשות על ראייתו, דהרי אדה"ז הביא בהל' ת"ת (פ"א ס"י) דגם ביו"ט אין מלמדין את התנוקות, משום שמחת יו"ט, וכן הביא הרמב"ם דין זה בהל' ת"ת (פ"ב ה"ב) וכאן הרי זה משום שמחת יו"ט ומ"מ הוא מובא בהל' ת"ת, (ועי' ג"כ ברמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הי"ב דאין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין בית המקדש, אבל הביאו גם בהל' ת"ת שם, ועי' לקו"ש חט"ו ע' 373), וא"כ אפ"ל דה"ה לגבי שבת, דהטעם הוא משום עונג שבת, שהלימוד צ"ל במנוחה. (אלא דאכתי ל"ע כמ"ש המנח"א דלמה לא הובאו דינים אלג בהל' שבת ובהל' יו"ט. וראה שו"ע או"ח סי' תרפ"ז ס"ב דמבטלין ת"ת לשמוע מקרא מגילה (דזה כתוב בהל' מגילה) ובשו"ע או"ח סי' תקנ"ד סעי' א' לגבי איסור ת"ת בת"ב, וביו"ד סי' שפ"ד סעי' א' וכו').

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי

- ר"מ בישיבה -

לזכות

הילד אליהו שיחי'

לאורך ימים ושנים טובות

גולד ביזום ג' ט"ז אדר שני

תחי' שנת דברי משיח

ולזכות

אחיו דוד שיחי'

הוריהם

הרה"ת ר' משה חיים וזוגתו מרת חוי שיחיו

סאיזוב

נדפס ע"י ידידו